

ऋग्वेद

मराठी
अनुवाद

श्रीपाद काळे

भाग १

मंडल १

सूक्त- १ते १५

ई साहित्य प्रतिष्ठान

सादर करत आहे

॥ऋग्वेद संहिता॥

भाग १

प्रथम मंडलम्

सूक्त १ ते १५

मूळ संस्कृत + मराठी

मराठी अनुवाद – श्री. श्रीपाद काळे

सहाय्य- डॉ. हेमंत विंझे

सौ. आशा कऱ्हाडे

॥ऋग्वेद संहिता॥

भाग १

प्रथम मंडलम्

सूक्त १ ते १५

लेखकः श्री. श्रीपाद काळे

भ्रमण ध्वनि नंबर 9869447431

ईमेल shripadykale@ gmail.com

सहाय्य-

डॉ. हेमंत विंझे -drvinze@gmail.com

सौ. आशा कऱ्हाडे- ashakarhade@gmail.com

या पुस्तकातील लेखनाचे सर्व हक्क लेखकाकडे सुरक्षित असून पुस्तकाचे किंवा त्यातील अंशाचे पुनर्मुद्रण वा नाट्य, चित्रपट किंवा इतर रुपांतर करण्यासाठी लेखकाची लेखी परवानगी घेणे आवश्यक आहे. तसे न केल्यास कायदेशीर कारवाई (दंड व तुरुंगवास) होऊ शकते.

This declaration is as per the Copyright Act 1957 read with Sections 43 and 66 of the IT Act 2000. Copyright protection in India is available for any literary, dramatic, musical, sound recording and artistic work. The Copyright Act 1957 provides for registration of such works. Although an author's copyright in a work is recognised even without registration. Infringement of copyright entitles the owner to remedies of injunction, damages and accounts.

प्रकाशक :- ई साहित्य प्रतिष्ठान

www.esahity.com

esahity@gmail.com

Whatsapp- 9987737237

(विनामूल्य ईपुस्तकांसाठी फ़क्त नाव गाव कळवा)

प्रकाशन : २५ एप्रिल २०२५

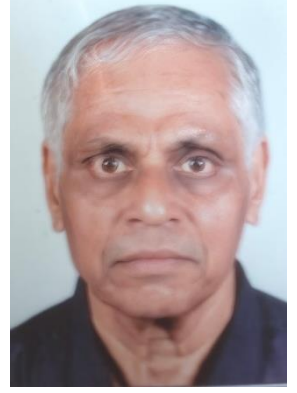
छापिल प्रत खासगी वितरणासाठी उपलब्ध

©esahity Pratishthan®2025

- विनामूल्य वितरणासाठी उपलब्ध.
- आपले वाचून झाल्यावर आपण हे फ़ॉरवर्ड करू शकता.
- हे ई पुस्तक वेबसाईटवर ठेवण्यापुर्वी किंवा वाचनाव्यतिरिक्त कोणताही वापर करण्यापुर्वी ई-साहित्य प्रतिष्ठानची लेखी परवानगी घेणे आवश्यक आहे.

अनुवादक टीम परिचय

प्रा. श्रीपाद काळे, मुंबईतील विल्सन महाविद्यालयात १९७७ सालापासून फिजिक्स विषय शिकवत होते. २००८ सेवा निवृत्ती स्वीकारून मुंबईतील स्वातंत्र्यवीर सावरकर राष्ट्रीय स्मारकात स्वेच्छेने अनेक लोकोपयोगी कामे करत आहेत. नोकरीच्या काळामध्ये शिक्षकांना सेवा प्रशिक्षण, ऑलंपियाड सारख्या परीक्षांचे आयोजन करत होते. विद्यार्थ्यांसाठी फिजिक्स विषयाची गोडी लावण्यासाठी प्रयोग केले.

डॉ. हेमंत विंझे अनेक वर्षे सर्जन म्हणून कार्यरत होते. विज्ञानावरील त्यांच्या पुस्तकांना राष्ट्रीय पारितोषिके मिळाली आहेत. त्यांना स्वातंत्र्यवीर सावरकर राष्ट्रीय पुरस्कार मिळाला. त्यांना बेस्ट सिटीजन ऑफ इंडिया हे इंटरनॅशनल पब्लिशिंग हाऊस यांचे पारितोषिक सुद्धा मिळाले आहे.

सौ. आशा गोपाळकृष्ण कऱ्हाडे. (एम्. ए. संस्कृत.) आठवी ते बारावीच्या विद्यार्थ्यांना संस्कृत विषयासाठी मार्गदर्शन. Karhade channel या you tube चॅनल वर रामरक्षा, अथर्वशीर्ष, विष्णु सहस्रनाम अशा अनेक सुप्रसिद्ध स्तोत्रांवर निरूपण केलेले आहे.

मनोगत

मी प्रा. श्रीपाद काळे आणि माझे स्नेही डॉ. हेमंत विंझे ह्यांच्यामध्ये अनेक विषयांवर चर्चा होत असते. चर्चेमध्ये आमच्या निदर्शनास आले की वेदांचे मराठीत अनुवाद इंटरनेटच्या जंजाळात नाही. निदान आम्हा दोघांना तरी ते सापडले नाही. काही मराठी पुस्तके बाजारात उपलब्ध आहेत.

ऋग्वेद संस्कृत वाङ्मयातील पहिला ग्रंथ आहे. प्राचीन काळापासून ऋग्वेद हा मौखिक स्वरूपात होता. अनेक ऋषींनी वेगवेगळे श्लोक लिहिले. हे श्लोक वेगवेगळ्या देवांसाठी लिहिले. गुरुपरंपरेनुसार हे श्लोक अनेकांनी पाठ केले. या सर्व श्लोकांची काही जणांनी नीट मांडणी केली. ऋग्वेद संहितेच्या २१ शाखा असल्याचा उल्लेख पतञ्जलीने आपल्या व्याकरण महाभाष्यात केला आहे. त्यामध्ये "अश्वलायन", "बाष्कल", "मांडूकेय", "शाकल" व "शांखायन" अशा ऋषींनी केलेल्या श्लोकांच्या मांडण्या प्रसिद्ध होत्या. परंतु काळाच्या ओघात फक्त शाकल ऋषींनी केलेली वर्गवारी शिल्लक राहिली आहे. आज आपण ज्या ऋग्वेदाचे पठण करतो ते शाकलऋषींनी मांडणी केलेले श्लोक आहे. शाकल ऋषींनी केलेल्या मांडणीला "शाकल संहिता" असे संबोधले जाते

शाकल ऋषींनी महत्त्वाचे श्लोक वेगवेगळ्या क्रमवारीने लावले आणि त्यांचे विभाग पाडले. या विभागांना मंडल असे म्हणतात. प्रत्येक मंडलामध्ये ऋषी आणि देवता यांच्याप्रमाणे उपविभाग केले. प्रत्येक उपविभागाला सूक्त म्हणतात. सूक्तातील श्लोकांना ऋचा म्हणतात. सर्व ऋचा या पद्य स्वरूपात आहेत. शाकल ऋषींनी तयार केलेल्या संहिते मध्ये १० मंडले, १०२८ सूक्ते, १०५५२ ऋचा आहेत.

१ जानेवारी २०२५ पासून मी आणि माझे स्नेही ह्यांनी आम्हाला कळेल असे ऋग्वेदातील ऋचांचा अनुवाद करण्यास सुरुवात केली. सुरुवातीला इंटरनेटच्या जगात इंग्रजी आणि हिंदी भाषांतरे मिळाली. मराठी अनुवाद कुठेही मिळत नव्हते. निदान आम्हाला तरी सापडले नाही. अचानक सिद्धेश्वर शास्त्री चित्राव यांनी

भाषांतरित केलेल्या पुस्तकाची माहिती मिळाली. अनेक प्रयत्नानंतर १९९६ सालची दुर्मीळ आवृत्ती आम्हाला मिळाली. ऋचांचे अनुवाद करताना आम्ही हिंदीतील डॉक्टर श्री. गंगा सहाय शर्मा, हिंदी ऋग्वेद संहिता सनातन, इंग्रजीतील डॉक्टर श्री. भीमराव सदाशिव कुलकर्णी आणि मराठीतील सिद्धेश्वर शास्त्री चित्राव यांनी केलेल्या अनुवादाचा संदर्भ वापरला आहे. सर्व अनुवाद वाचून आम्हा दोघांना जसा अर्थ कळला त्याप्रमाणे सर्वांना कळेल असे ऋचांचे भाषांतर आम्ही करत आहो. काही ऋचांचा अर्थ लावताना आम्हाला खूप वेळ लागला आणि कष्ट करावे लागले. प्रत्येक महिन्यात निदान १५ सूक्ते भाषांतर करावी असा आम्ही संकल्प केला आहे. अनुवाद क्लिष्ट होऊ नये म्हणून आम्ही पाठभेदान्चे विश्लेषण करणे टाळले आहे. एकच पाठ प्रमाण मानला आहे. वाचकाने गैरसमज करून घेऊ नये.

आम्ही केलेला अनुवाद हा लोकांपर्यंत कसा पोहोचवा याच्या विवंचनेत आम्ही दोघांही होतो. त्याच वेळेस लोकांमध्ये साहित्याची आवड निर्माण करण्यासाठी भरीव कामगिरी करणाऱ्या ईसाहित्य प्रतिष्ठानची आठवण झाली.

ई साहित्य प्रतिष्ठानचे अध्यक्ष श्री सुनीळ सामंत ह्यांनी आम्ही केलेल्या पंधरा सुक्तांचा अनुवाद वाचून आम्हाला अनुवाद करण्यास प्रोत्साहन दिले. हा अनुवाद पुस्तक रूपात लोकांपर्यंत पोचवण्याची जबाबदारी श्री सुनीळ सामंत यांनी घेतली.

हा अनुवाद बिनचूक होण्यासाठी सौ आशा कऱ्हाडे यांनी प्रत्येक संस्कृत श्लोक वाचून मराठी व्याकरण आणि अर्थ नीट तपासून पहिला. त्यांच्या मार्गदर्शनाखाली सर्व ऋचांमध्ये सुधारणा करून हा अनुवाद आम्ही तिघेही सादर करत आहोत. हा अनुवाद सगळ्यांना आवडेल आशा आम्ही करतो. तरीही काही त्रुटी आढळल्यास निदर्शनास आणून द्यावे ही विनंती.

श्रीपाद काळे

ऋग्वेदाच्या पहिल्या मंडळामध्ये १९१ सूक्त असून १९७६ ऋचा आहेत ऋग्वेदातील हे सर्वात मोठे मंडळ आहे.

“मधुच्छन्दा वैश्वामित्र” विश्वामित्र ऋषींच्या शंभर पुत्रांपैकी एककावनाचे पुत्र होते

अनुवाद : श्री.श्रीपाद काळे,

सहाय्य- डॉ. हेमंत विंझे आणि सौ. आशा कऱ्हाडे

संदर्भ : डॉक्टर श्री. गंगा सहाय शर्मा,

डॉक्टर श्री.भीमराव सदाशिव कुलकर्णी,

हिंदी ऋग्वेद संहिता सनातन.

ऋग्वेदाचे मराठी भाषांतर डॉक्टर सिद्धेश्वर शास्त्री चित्राव

ऋग्वेद संहिता

॥ अथ प्रथमं मण्डलम् ॥

सूक्त-१

देवता - अग्नि ऋषि - मधुच्छन्दा वैश्वामित्र छन्द - गायत्री

अग्निमीळे पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजम्। होतारं रत्नधातमम्॥१॥

यज्ञाच्या अग्रभागी स्थापन केलेल्या ऋत्विज(पुरोहित/यज्ञ कर्ते) या नात्याने देवांना आव्हान करणाऱ्या प्रज्वलित आणि ऐश्वर्य संपन्न अग्नीची मी स्तुती करतो. मी अग्नीची स्तुती करतो, तो यज्ञांचा पुरोहित, परोपकारी गुणांनी संपन्न, यज्ञात देवांना बोलावणारा आहे यज्ञांच्या फळांच्या रूपात रत्ने धारण करणारा आहे.॥१॥

अग्निः पूर्वेभिर्ऋषिभिरीड्यो नूतनैरुत। स देवाँ एह वक्षति॥२॥

अग्नि प्राचीन ऋषींना पूज्य होता, तसाच नव्या ऋषींनाही तो पूज्य आहे. तो येथे देवाला घेऊन येवो.॥२॥

अग्निना रयिमश्नवत् पोषमेव दिवेदिवे। यशसं वीरवत्तमम्॥३॥

अग्नीच्या योगाने यशदायी वीर्यशाली बनविणारे व सर्वदा पुष्ट करणारे धन यज्ञ करणाऱ्या यजमानाला प्राप्त होते.॥३॥

अग्ने यं यज्ञमध्वरं विश्वतः परिभूरसि। स इद्वेषु गच्छति॥४॥

हे अग्ने ज्या यज्ञाला तू सर्व बाजूंनी व्यापतोस, तेथे विघ्न उत्पन्न होत नाही. तो यज्ञ देवांप्रत जाऊन पोहचतो.॥४॥

अग्निर्होता कविक्रतुः सत्यश्चित्रश्रवस्तमः। देवो देवेभिरा गमत्॥५॥

अग्नि हा यज्ञात देवांना आवाहान करणारा, निष्कपटी, बुद्धिमान, कर्तृत्ववान, सत्यनिष्ठ व अतिशय कीर्तिमान आहे. हा अग्नि देव सर्व देवांसह येथे येवो.॥५॥

यदङ्ग दाशुषे त्वमग्ने भद्र करिष्यसि। तवेत्तत् सत्यमङ्गिरः॥६॥

हे अग्नि देवा जो यजमान तुला हवि अर्पण करतो त्याचे तू कल्याण करतोस. हे अंगिरा अग्ने तुझ्या विषयीचे हे म्हणणे अगदी खरे आहे .॥६॥

उप त्वाग्ने दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयम्। नमो भरन्त एमसि॥७॥

हे अग्नि देवा आम्ही दररोज सकाळ-संध्याकाळ तुला बुद्धिपूर्वक नमस्कार करत तुझ्याजवळ येत असतो॥७॥

राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम्। वर्धमानं स्वे दमे॥८॥

यज्ञातील विघ्ने नष्ट करणारा यज्ञाधिपति, सृष्टिनियमांचा रक्षणकर्ता आणि प्रकाशमान असा हा अग्नि आमच्या घरात वृद्धिंगत होवो॥८॥

स नः पितेव सूनवेऽग्ने सुपायनो भव। सचस्वा नः स्वस्तये॥९॥

हे अग्ने ज्याप्रमाणे पिता पुत्राची हौस पुरवितो त्याप्रमाणे तू आम्हाला इष्ट वस्तु दे आणि आमच्या कल्याणाची व्यवस्था कर.॥९॥

ऋग्वेद संहिता

॥ अथ प्रथमं मण्डलम् ॥

सूक्त-२

देवता- वायु, ऋषि - मधुच्छन्दा वैश्वामित्र छन्द - गायत्री

वायवा याहि दर्शतेमे सोमा अरंकृताः। तेषां पाहि श्रुधी हवम्॥१॥

हे सुंदर दर्शनीय वाच्यानो (आपण) यावे, हा सोमरस तयार आहे, तो आपण प्राशन करतांना आम्ही मनापासून मारलेली आमची हाक ऐकावी॥१॥

वाय उक्थेभिर्जरन्ते त्वामच्छा जरितारः। सुतसोमा अहर्विदः॥२॥

हे वायु (देवतांनो)! अग्निष्टोमा आणि इतर यज्ञ करणारे जाणकार आम्ही पुरोहित आणि यजमान, संस्काराद्वारे शुद्ध केलेल्या सोमरसाने आपली स्तुती करतो॥२॥

वायो तव प्रपृञ्चती धेना जिगाति दाशुषे। उरूची सोमपीतये॥३॥

हे वायुदेवते! सोमरांची स्तुती करताना, सोमरस पिण्याबद्दल तुझे अमूल्य विचार अनेक यजमानांपर्यंत पोहोचतात॥३॥

इन्द्रवायू इमे सुता उप प्रयोभिरा गतम्। इन्द्रवो वामुशन्ति हि॥४॥

हे इंद्र आणि वायु (देवतांनो) ! तुम्ही दोघेही आम्हाला देण्यासाठी अन्न आणा, सोमरस तयार आहे आणि तो तुम्हा दोघां देण्याची आमची इच्छा आहे॥४॥

वायविन्द्रश्च चेतथः सुतानां वाजिनीवसू। तावा यातमुप द्रवत्॥५॥

हे इंद्र आणि वायु (देवतांनो) ! तुम्हा दोघांनाही माहीतच आहे की, सोमरस तयार झाले आहेत, तुम्हा दोघांचाही अन्नात वास आहे, तुम्ही दोघांनी यज्ञाच्या वेळी त्वरित यावे॥५॥

वायविन्द्रश्च सुन्वत आ यातपुप निष्कृतम्। मक्षिवत्था धिया नरा॥६॥

हे इंद्र आणि वायु (देवतांनो) ! यज्ञ करणाऱ्या यजमानाने आपणासाठी सोमरस तयार केला आहे. आपण दोघे तो सोमरस प्राशन करण्यासाठी यज्ञवेदी जवळ या अशी मी आपल्याला प्रार्थना करतो. तुमच्या आगमनामुळे हे यज्ञकर्म त्वरेने सफल होईल.॥६॥

मित्र हुवे पूतदक्षं वरुणं च रिशादसम्। धियं घृताचीं साधन्ता॥७॥

मी यज्ञ करणारा मानव, पवित्र आणि बलशाली असणारा सूर्य आणि हिंस्र प्रवृत्तीचा नाश करणारा वरुण ह्या दोन्ही देवतांना ह्या यज्ञा मध्ये येण्याची विनंती करत आहे. ह्या दोन्ही देवता पृथ्वीतलावर जल देण्याचे काम करतात.॥७॥

ऋतेन मित्रावरुणावृत्तावृधावृतस्पृशा। क्रतुं बृहन्तमाशाथे॥८॥

हे सूर्य आणि वरुण (देवतांनो) ! तुम्ही दोघे या यज्ञाचे पालनपोषण करणारे आणि आणि यज्ञ वृद्धिंगत करणारे आहात. आम्हाला या यज्ञाचे उत्कृष्ट फल देण्यासाठी आपण या यज्ञात सहकार्य करावे ही विनंती.॥८॥

कवी नो पित्रावरुणा तुविजाता उरुक्षया। दक्षं दधाते अपसम्॥९॥

मित्र आणि वरुण ह्या दोन्ही देवता, बुद्धिमान लोकांचे कल्याण करतात आणि अनेक लोकांना आश्रय देतात. मित्र आणि वरुण ह्या दोन्ही देवता आम्हाला सामर्थ्यवान, बळकट करोत आणि आमचे रक्षण करोत.॥९॥

ऋग्वेद संहिता

॥ अथ प्रथमं मण्डलम् ॥

सूक्त-३

ऋषि -- मधुच्छन्दा वैश्वामित्र देवता-अश्विनीकुमार, छंद -- गायत्री

अश्विना यज्वरीरिषो द्रवत्पाणी शुभस्पती। पुरुभुजा चनस्यतम्॥१॥

हे अश्विनीकुमारांनो ! तुमचे अत्यंत बलवान आणि विस्तीर्ण बाहु यज्ञात आहुति देण्यासाठी समर्थ आहेत. तुम्ही दोघेही शुभ कार्यांचे प्रेरक आहां. तुम्हीदोघांनी यज्ञातील अन्नाचे सेवन करावे.॥१॥

अश्विना पुरुदंससा नरा शवीराय धिया। धिष्ण्या वनतं गिरः॥२

हे अश्विनीकुमारांनो! तुम्ही दोघेही अनेक कार्यांचे नेतृत्व करता आणि अत्यंत बुद्धिमान आहां. आम्ही तुमची केलेली स्तुती ऐकताना आम्हाला उपेक्षित करू नका आणि स्तुती अत्यंत आदराने ऐकावी.॥२॥

दस्रा युवाकवः सुता नासत्या वृक्तबर्हिषः। आ यातं रुद्रवर्तनी॥३॥

हे विनाशकारी, सत्य वचनी आणि शत्रूंचा नायनाट करणाऱ्या शत्रुसंहारक अश्विनीकुमारांनो यज्ञवेदीजवळ पसरलेल्या कुशांवर सोमरस तयार करून ठेवला आहे. तुम्ही तो सोमरस या यज्ञात येऊन त्याचा स्वीकार करावा.॥३॥

इन्द्र याहि चित्रभानो सुता इमे त्वायवः। अण्वीभिस्तना पूतासः॥४॥

हे अलौकिक, तेजस्वीकांती असलेल्या इंद्रदेवते! समस्त ऋषींनी आपल्या हाताने पवित्र्य पूर्वक आपल्यासाठी तयार केलेल्या सोमरसाचे प्राशन करण्यासाठी आपण यज्ञ स्थळी यावे आणि यज्ञात सहभागी व्हावे ही विनंती॥४॥

इंद्रा याहि धियेषितो विप्रजूतः सुतावतः। उप ब्रह्माणि वाघतः॥५॥

हे अलौकिक बुद्धी असणाऱ्या इंद्र देवते ! आम्ही तुझी मनःपूर्वक केलेल्या प्रार्थनेचा स्वीकार करून आमच्या यज्ञामध्ये उपस्थित व्हावे. तुझी स्तुती करणारे आम्ही सर्वजण तुला आवाहन करत आहो की आपण आमची प्रार्थना ऐकून हा सोमरस ग्रहण करण्यास आमच्या यज्ञामध्ये सहभागी व्हावे॥५॥

इन्द्र याहि तूतजान उप ब्रह्माणि हरिवः। सुते दधिष्व नश्चनः॥६॥

हे अश्वारूढ इंद्रदेवते ! आम्ही करत असलेल्या आपल्या प्रार्थना ऐकण्यासाठी आमच्या यज्ञामध्ये त्वरित सहभागी व्हावे. आमच्या यज्ञातील प्रसादास आपण ग्रहण करावे ही प्रार्थना आम्ही आपल्याला करत आहो.॥६॥

ओमासश्चर्षणीधृतो विश्वे देवास आ गत। दाश्वांसो दाशुषः सुतम्॥७॥

हे विश्व देवतांनो ! सर्व प्राणिमात्रांचे रक्षण करणारे आणि सर्वांना समृद्धी देणारे आपणच आहां. सोमरस युक्त आहुती देण्यास योग्य अशी सामग्री असलेल्या यज्ञकर्त्यांच्या यज्ञामध्ये सहभागी व्हावे ही विनंती॥७॥

विश्वे देवासो अमुरः सुतमा गन्त तूर्णयः। उस्त्रा इव स्वसराणि॥८॥

हे विश्व देवतांनो! योग्यवेळी पाऊस पाडणारे आपण आहां. त्वरित आणि कार्यक्षमतेने कार्य करणारे सुद्धा आपणच आहां. आपण सूर्यकिरणांच्या वेगाने आमच्या यज्ञात सहभागी होऊन आम्हाला उपकृत करावे .॥८॥

विश्वे देवासो अस्त्रिधा एहिमायासो अद्रुहः। मेधं जुषन्त वह्नयः॥९॥

हे विश्व देवतांनो ! आपण कार्यकुशल आहां. आपण द्वेष रहित आणि सर्वांना सुख देणारे आहां. आपण आमच्या यज्ञामध्ये सहभागी होऊन आहुती देण्यास योग्य अशा अन्नाचे ग्रहण करावे.॥९॥

पावका नः सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती। यज्ञ वष्टु धियावसुः॥१०॥

पवित्र करणाऱ्या सरस्वती देवते ! आपण आमचे पालन पोषण करता. आपल्यामुळे आम्हाला अन्न प्राप्त होते. बुद्धी आणि कर्मातून आमचा हा यज्ञ सफल करावा ही विनंती ॥१०॥

चोदयित्री सूनृतानां चेतन्ती सुमतीनाम्। यज्ञं दधे सरस्वती॥११॥

सत्य बोलण्याची प्रेरणा देणाऱ्या आणि बुद्धीमान लोकांना यज्ञविधी करण्यास प्रेरित करणाऱ्या हे देवी सरस्वती ! आमच्या या यज्ञाचा स्वीकार करावा आणि आम्हाला अपेक्षित वैभव प्राप्त करून द्यावे .॥११॥

महो अर्णः सरस्वती प्र चेतयति केतुना। धियो विश्वा वि राजति॥१२॥

हे देवी सरस्वती! आपण नदीच्या रूपात पवित्र पाणी प्रवाहित करता. सुमतीला जागृत करणाऱ्या हे देवी सरस्वती, आपण सर्व यज्ञ करणाऱ्या पुरोहितांच्या बुद्धीला तीक्ष्ण करावे ही विनंती ॥१२॥

ऋग्वेद संहिता

॥ अथ प्रथमं मण्डलम् ॥

सूक्त - ४

देवता - इंद्र ऋषि - मधुच्छन्दा वैश्वामित्र छन्द - गायत्री

सुरूपकृत्नुमूतये सुदुघामिव गोदुहे। जुहूमसि द्यविद्यिवि॥१॥

ज्याप्रमाणे गवळी आपल्या गायीला दूध काढण्या साठी आर्ततेने बोलावतो,
त्याचप्रमाणे आम्ही दररोज सुंदर कर्म करणाऱ्या इंद्रालाही आमच्या रक्षणासाठी
बोलावतो.॥१॥

उप नः सवना गहि सोमस्य सोमपाः पिब। गोदा इंद्रेवतो मदः॥२॥

हे, सोमपान करणाऱ्या इंद्रदेवा! आपण आमच्या या यज्ञामध्ये सोमपान
करण्यासाठी यावे. हे इंद्र देवा ! तुम्ही ऐश्वर्य संपन्न आहात तुम्ही आमच्यावर प्रसन्न
होऊन आम्हाला गाय इत्यादि धन देणारे आहात.॥२॥

अथा ते अन्तमानां विद्याम सुमतीनाम्। मा नो अति ख्य आ गहि॥३॥

हे इंद्र देवा ! तुमच्याशी अगदी निकटचा संबंध असणाऱ्या, बुद्धिमान लोकांच्या
आश्रयात राहून आम्ही आपल्या विषयी अधिक ज्ञान प्राप्त करू. आपण आमच्या
शिवाय इतर कोणालाही दर्शन देऊ नये आणि तुम्ही सतत आमच्याजवळ वास
करून राहावे ही विनंती.॥३॥

परेहि विग्रमस्तुतमिन्द्रं पृच्छा विपश्चितम्। यस्ते सखिभ्य आ वरम्॥४॥

हे यज्ञकर्त्या यजमानानो ! तुम्ही अपराजित, कर्मवान अशा इंद्रदेवा जवळ जाऊन
आपल्या इष्ट मित्र, बांधवांसाठी ऐश्वर्य प्राप्त करण्याची प्रार्थना करावी.॥४॥

उत ब्रुवन्तु नो निदो निरन्यतश्चिदारत। दधाना इन्द्र इद्दुवः॥५॥

इंद्रदेवाच्या नेहमी आराधना करणाऱ्या उपासकांनी इंद्राची स्तुती करावी. जे लोक
इंद्रदेवावर टीका करतात अशा लोकांनी या देशा प्रमाणेच इतर देशही सोडावे असे
ह्या उपासकांना सांगावे.॥५॥

उत नः सुभगाँ अरिर्वोचेयुर्दस्म कृष्टयः। स्यामेदिन्द्रस्य शर्मणि॥६॥

हे शत्रु नाशक इंद्रदेवा ! आपल्या चरणाशी आम्ही आश्रय घेतल्यापासून शत्रु
आणि मित्र सर्वच आम्हाला ऐश्वर्य संपन्न म्हणून ओळखतात.॥६॥

एमाशुमाशवे भर यज्ञश्चियं नृमादनम्। पतयन्मन्दयत् सखम्॥७॥

यज्ञाचे अनुष्ठान करणाऱ्या यजमानानो ! आपला यज्ञ संपूर्ण सफल करणाऱ्या,
आपल्याला प्रसन्नता देणाऱ्या आणि आपल्या मित्रमंडळींना आनंद देणाऱ्या
शीघ्रगामी इंद्र देवास हा सोमरस अर्पित करावा.॥७॥

अस्य पीत्वा शतक्रतो घनो वृत्राणामभवः। प्रावो वाजेषु वाजिनम्॥८॥

हे, शेकडो यज्ञ संपन्न करणाऱ्या इंद्रदेवते ! या सोमरस प्राशनाने शक्तिशाली झालेले
आपण वृत्रासुरा सारख्या दैत्यांचा पाडाव करणारे आहात. आपण आपल्या
बाहुबळाने आणि युद्ध कौशल्याने युद्धात सर्व सेनेचे रक्षण करता.॥८॥

तं त्वा वाजेषु वाजिनं वाजयामः शतक्रतो। धनानामिन्द्र सातये॥९॥

हे, शतकर्मा इंद्रदेवते ! युद्धामध्ये शक्तिशाली असणाऱ्या आपणास, आमच्या समृद्धी आणि ऐश्वर्य निर्मितीसाठी आम्ही आहुती देण्यास योग्य अशा अन्नाची आहुती देत आहोत.॥९॥

यो रायोऽवनिर्महान्तसुपारः सुन्वतः सखा। तस्मा इन्द्राय गायता॥१०॥
संपत्तीचे रक्षण, दुःखाचे निवारण करणाऱ्या, गुणसंपन्न, तसेच यज्ञ करणाऱ्या ऋत्विजांचा मित्र असणाऱ्या इंद्रदेवतेची आम्ही मनःपूर्वक स्तुती करतो॥१०॥

ऋग्वेद संहिता

॥ अथ प्रथमं मण्डलम् ॥

सूक्त - ५

देवता - इंद्र ऋषि - मधुच्छन्दा वैश्वामित्र छन्द - गायत्री

आ त्वेता नि षीदतेन्द्रमभि प्र गायत। सखायः स्तोमवाहसः ॥१॥

हे स्तुती करणाच्या मित्रांनो ! येथे त्वरेने येऊन, यज्ञामध्ये सहभागी होऊन, इंद्र देवतेचे गुणगान आणि स्तुती करावी. ॥१॥

पुरूतमं पुरूणामीशानं वार्याणाम्। इंद्र सोमे सचा सुते ॥२॥

यज्ञ करणारे आपण सर्वजण एकत्र येऊन सोमरस सिद्ध करून, शत्रूंचा नाश करणाऱ्या, श्रेष्ठ धनाचा स्वामी जो इंद्र, त्या इंद्रदेवतेची स्तुती करूया. ॥२॥

स घा नो योग आ भुवत् स राये स पुरन्ध्याम्। गमद् वाजेभिरा स नः ॥३॥

इंद्रदेव आमच्यातील अवगुणांचा नाश करून आम्हाला धनधान्याने समृद्ध करतील. आम्हास उत्तम बुद्धी देऊन विभिन्न प्रकारचे अन्न देतील. ॥३॥

यस्य संस्थे न वृण्वते हरी समत्सु शत्रवः। तस्मा इंद्राय गायत ॥४॥

अश्वारूढ रथावर बसलेल्या आणि ज्यांच्या समोर येण्याचे शत्रू धाडस करत नाही अशा इंद्र देवतेचे आपण भक्तिभावाने ध्यान करूया ॥४॥

सुतपाव्ने सुता इमे शुचयो यन्ति वीतये। सोमासो दध्याशिरः ॥५॥

हा पवित्र आणि विशुद्ध सोमरस, सोमपान करण्यासाठी इंद्रदेवतेला अर्पण करू या
॥५॥

त्वं सुतस्य पीतये सद्यो वृद्धो अजायथाः। इन्द्र ज्यैष्ठाय सुक्रतो॥६॥

हे उत्तम कार्य करणाऱ्या इंद्र देवते ! आपण सर्वश्रेष्ठ असल्यामुळे सोमरस पान
करण्यासाठी सर्व देवतांमध्ये अग्रणी असता.॥६॥

आ त्वा विशन्त्वाशवः सोमास इन्द्र गिर्वणः। शं ते सन्तु प्रचेतसे॥७॥

हे स्तुत्य अशा इंद्रदेवते ! या आमच्या यज्ञात तयार झालेला सोमरस आपणास
प्रसन्न करो. हा सोमरस आपणासाठी उत्साहवर्धक आणि कल्याणकारी होवो ॥७॥

त्वां स्तोमा अवीवृधन् त्वामुक्था शतक्रतो। त्वां वर्धन्तु नो गिरः॥८॥

हे शंभर यज्ञ करणाऱ्या इंद्रदेवा ! ऋग्वेदाच्या आणि सोमरसाच्या मंत्रोच्चाराने
आम्ही आपली स्तुति केली आहे. आमच्या स्तुतीमुळे आपली प्रतिष्ठा वाढो.॥८॥

अक्षितोतिः सनेदिमं वाजमिन्द्रः सहस्रिणम्। यस्मिन् विश्वानि पौंस्या॥९॥

सर्वांचे रक्षण करणाऱ्या आणि जो सर्व बलसमावेशक आहे अशा इंद्र देवा आपण
आम्हाला हजारांचे पालन करण्याचे सामर्थ्य द्यावे ही विनंती॥९॥

मा नो मर्ता अधि द्रुहन् तनूनामिन्द्र गिर्वणः। ईशानो यवया वघम्॥१०॥

हे स्तुती करणाऱ्या योग्य अशा इंद्र देवा ! आपण कीर्तीवान आणि शक्तिशाली
आहा. आपल्या कृपाशीर्वादाने आमच्या शरीराला कुठल्याही शत्रूकडून हानी
आणि हिंसा होऊ नये असे सामर्थ्य आम्हाला द्यावे ही विनंती॥१०॥

ऋग्वेद संहिता

॥ अथ प्रथमं मण्डलम् ॥

सूक्त – ६

देवता – इंद्र ऋषि - मधुच्छन्दा वैश्वामित्र छन्द –गायत्री

युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं चरन्तं परि तस्थुषः। रोचन्ते रोचना दिवि॥१॥

तेजस्वी सूर्याच्या, अहिंसक अग्नीच्या रूपात, गतिशील वायूच्या रूपात इंद्रदेव बसले आहेत. सर्व विश्वातील प्राणीमात्र त्या इंद्र देवतेशी संबंध ठेवतात. त्याच इंद्रदेवाची मूर्ती आकाशातील नक्षत्रांच्या रूपात चमकत आहे.॥१॥

युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे। शोणा धृष्णू नृवाहसा॥२॥

इंद्राच्या रथाला हरि नांवाचे, रथाला जोडण्यास योग्य, दोन लाल रंगाचे आणि शक्तिशाली घोडे रथाचे सारथी जोडत असतात. हे घोडे त्या रथाला सारथ्यासहित इंद्राला युद्ध स्थळी नेण्यास समर्थ आहेत।२॥

केतु कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसे। समुषद्विरजायथा॥३॥

हे मानवांनो ! इंद्रदेव अज्ञानाने आंधळ्यां झालेल्या लोकांना आपल्या सूर्याच्या रूपातील किरणाने ज्ञानी बनवतात. इंद्रदेव मनातील वाईट विचारांने कुरूप झालेल्या लोकांना सुंदर विचारवंत करतात ॥३॥

आदह स्वधामनु पुनर्गर्भत्वमेरिरे। दधाना नाम यज्ञियम्॥४॥

मरुद्गण या यज्ञात योग्य नांव धारण करून प्रतिवर्षी निसर्ग नियमाप्रमाणे ढगांची रचना करून वर्षा करतात॥४॥

वीळु चिदारुजत्नुभिर्गृहा चिदिन्द्र वह्निभिः। अविन्द उस्त्रिया अनु॥५॥

हे, इंद्रदेवा ! मरुद्गणांच्या साथीने गुहेमध्ये अडकलेल्या गायींना तुम्ही सुरक्षित स्थानी घेऊन जाता. तुम्ही कठीण वस्तूंचा भेद करण्यास किंवा कठीण वस्तु दुसऱ्या जागी स्थापन करण्यास समर्थ आहात ॥५॥

देवयन्तो यथा मतिम च्छा विदद्वसुं गिरः। महामनूषत श्रुतम्॥६॥

देवत्वाच्या प्राप्तीच्या इच्छेने ज्याप्रमाणे लोक इंद्रदेवाची आराधना करतात त्याच प्रमाणे ऐश्वर्यवान, शक्तिशाली, ज्ञानी आणि विख्यात मरुद्गणाचीही लोक स्तुती करतात.॥६॥

इन्द्रेण सं हि दृक्षसे सञ्जग्मानो अबिभ्युषा। मन्दू समानवर्चसा॥७॥

हे, मरुद्गणा आणि निर्भय इंद्रदेवा ! आपल्या दोघांची अत्यंत घनिष्ठ मैत्री आहे. आपण दोघेही सदैव प्रसन्न आणि तेजस्वी असता. ॥७॥

अनवद्यैरभिद्युभिर्मखः सहस्वदर्चति। गणैरिन्द्रस्य काम्यैः ॥८॥

ह्या यज्ञात, दोष विरहित देवलोकांमध्ये निवास करण्यासाठी फळ देण्यास समर्थ आहेत अशा, मरुद्गण आणि त्यांचा बलशाली सहकारी इंद्र ह्या दोघांची मनोभावे पूजा अर्चना केली जात आहे.॥८ ॥

अतः परिज्मन्ना गहि दिवो वा रोचनादधि। समस्मिन्नृञ्जते गिरः॥९॥

सर्वत्र विहार करणाऱ्या मरुद्गणांनो, आपण अंतरिक्षातून, अवकाशातून अथवा प्रकाशमान अशा सूर्य लोकातून आमच्या यज्ञात या, कारण आम्ही आमच्या वाणीने आपली स्तुती करत आहोत॥९॥

इतो खा सातिमीमहे दिवो वा पार्थिवादधि । इंद्रं महो वा रजसः॥१॥

पृथ्वीवरील, अंतरिक्षातील किंवा सूर्यलोकांतील सर्व जण धनप्राप्तीसाठी इंद्रदेवाची याचना करत आहेत॥१०॥

ऋग्वेद संहिता

॥ अथ प्रथमं मण्डलम् ॥

सूक्त - ७

देवता - इंद्र ऋषि - मधुच्छन्दा वैश्वामित्र छन्द - गायत्री

इन्द्रपिद् गाथिनो बृहदिन्द्र मर्केभिरर्किणः। इन्द्र वाणीरनूषत॥१॥

सामवेद पठण करणारे सामगायना द्वारे, ऋग्वेदाचे पठण करणारे ऋचांद्वारे आणि यजुर्वेदाचे पठण करणारे मंत्रांद्वारे इंद्राची स्तुती करतात॥१॥

इन्द्र इन्द्रयोः सचा सम्मिश्र आ वचोयुजा। इन्द्रो वज्री हिरण्ययः॥२॥

वज्रधारी, सुवर्णमंडित इंद्रदेव आपल्या आज्ञांचे पालन करणाऱ्या, दोन्ही घोड्यांना केवळ आपल्या वाणीच्या द्वारे आपल्या रथाला जोडू शकतात॥२॥

इन्द्रो दीर्घाय चक्षस आ सूर्य रोहयद् दिवि। वि गोभिरद्रिमैरयत्॥३॥

इंद्रदेवाने मनुष्यांना सतत दिसत राहवे यासाठी सूर्यदेवाला आकाशात प्रस्थापित केले आहे. सूर्यदेव आपल्या किरणांद्वारे पर्वता सारख्या समस्त विश्वाला प्रकाशित करत आहे॥३॥

इन्द्र वाजेषु नोऽव सहस्रप्रधनेधु चा उग्र उग्राभिरूतिभिः॥४॥

हे शत्रूंकडून पराभव न पत्करणाऱ्या इंद्रदेवा ! आपल्या अमोघ रक्षण करणाऱ्या शक्तीद्वारे शेकडो लहान मोठ्या युद्धांमध्ये आपण आमचे रक्षण करता ॥४॥

इंद्रं वयं महाधन इन्द्रमर्भे हवामहे। युजं वृत्रेषु वज्रिणम्॥५॥

आमची साहाय्यता करणाऱ्या, तसेच आम्हाला मिळणाऱ्या संपत्तीचा विरोध करणाऱ्या आमच्या शत्रूंना साठी इंद्रदेव वज्रधारी आहेत. आम्ही स्वल्प किंवा विपुल धन मिळण्यासाठी इंद्रदेवाची प्रार्थना करतो॥५॥

स नो वृषन्नमुं चरूं सत्रादावन्नपा वृधि। अस्मथ्यमप्रतिष्कृतः॥६॥

दानशूर आणि सदैव अपराजित असलेल्या हे इंद्र देवा ! आपण आमच्या प्रार्थनेचा अन्वेषण करत नाही. आमच्यासाठी आपण मेघां मधून जल वृष्टि करावी ही प्रार्थना आम्ही आपल्याकडे करत आहो.॥६॥

तुञ्जेतुञ्जे य उत्तरे स्तोमा इन्द्रस्य वज्रिणः। न विन्धे अस्य सुष्टुतिम्॥७॥

विभिन्न फळ देणाऱ्या देवांची स्तुती जेव्हा आम्ही करतो तेव्हा ती सर्व स्तुती वज्रधारी इंद्रादेवाला समर्पित असते. इंद्रदेवाची इतकी उत्तम स्तुती कोणत्याही अन्य प्रकारे करता येणार नाही.॥७॥

वृषा यूथेव वंसगः कृष्टीरित्र्योजसा। ईशानो अप्रतिष्कृतः॥८॥

जसा शक्तिशाली वृषभ (बैल) धेनूंच्या कळपाला अनुग्रहित करित असतो त्याप्रमाणे इच्छापूर्ती करणारे शक्तिशाली इंद्रदेव सर्व लोकांना अनुग्रहित (बलवान) बनवतात.॥८॥

य एकश्चर्षणीनां वसूनामिरज्यति। इन्द्रः पञ्च क्षितीनाम्॥९॥

इंद्रदेव सर्व पाचही (ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य, शूद्र आणि निशाद) वर्णांच्या मनुष्यांना ऐश्वर्य प्रदान करणारा एकमेव स्वामी आहे॥९॥

इन्द्र वो विश्वतस्परि हवामहे जनेभ्यः। अस्माकमस्तु केवलः॥१०॥

हे, ऋत्विजांनो ! हे, यजमानांनो ! सर्व लोकात उत्कृष्ट असलेल्या इंद्रदेवाला आपण आपल्या कल्याणासाठी आमंत्रित करत आहो. त्याची आपल्यावर विशेष कृपादृष्टी असावी॥१०॥

ऋग्वेद संहिता

॥ अथ प्रथमं मण्डलम् ॥

सूक्त - ८

देवता-इन्द्र ऋषि - मधुच्छन्दा वैश्वामित्र छन्द- गायत्री

एन्द्र सानसिं रायिं सजित्वानं सदासहम्। वर्षिष्ठमूत्तये भर॥१॥

हे इंद्र देवा ! आमच्या रक्षणासाठी आम्हाला इतके धन द्यावे की त्याचा आम्ही उपभोग घेऊ शकू. ते धन शत्रूवर विजय मिळवण्यास आम्हाला साहय्यकारी आणि शत्रूच्या हरण्याचे कारण बनू दे.॥१॥

नि येन मुष्टिहत्यया नि वृत्रा रुणधामहे। त्वोतासो न्यर्वता॥२॥

आपण दिलेल्या ऐश्वर्याच्या प्रभावामुळे आणि आपल्या द्वारे रक्षित घोड्यांच्या सहयोगाने आम्ही मुठीच्या प्रहाराने शत्रूंना पळवून लावू शकू.॥२॥

इन्द्र त्योतास आ वयं वज्रं घना ददीमहि। जयेम सं युधि स्पृधः॥३॥

हे इंद्र देवा ! आपल्या द्वारे संरक्षित होऊन आम्ही कठीण वज्र धारण करून आमच्या विरोधकांवर विजय मिळवू शकू.॥३॥

वयं शूरेभिरस्तृभिरिन्द्र त्वया युजा वयम्। सासह्याम पृतन्यतः॥४॥

हे इंद्र देवा ! आपल्या द्वारे संरक्षित होऊन आमच्या कुशल शस्त्रधारी सैनिकांना बरोबर घेऊन आम्ही शत्रू सैन्याचा पाडाव करू शकू.॥४॥

महाँ इन्द्रः परश्च नु महित्वमस्तु वज्रिणे। द्यौरन प्रथिना शवः॥५॥

इंद्रदेव बलशाली, सर्व गुणसंपन्न असल्यामुळे महान आहेत. वज्रधारी देवाच्या पराक्रमाची

कीर्ति आकाश पृथ्वी आणि पाताळ येथे सर्वत्र पसरली आहे॥५॥

समोहे वा य आशत नरस्तोकस्य सनितौ। विप्रासो वा धियायवः॥६॥

जे वीरपुरुष, युद्धामध्ये प्रस्थान करणारे, जे पुत्रप्राप्तीची इच्छा बाळगतात अथवा जे बुद्धिमान, ज्ञान मिळवण्याची अभिलाषा ठेवतात त्या सर्वांची मनोकामना इंद्र देवाची स्तुती केल्यामुळे पूर्ण होते॥६॥

यः कुक्षिः सोमपातमः समुद्र इव पिन्वते। उर्वीरापो न काकुदः॥७॥

अत्यधिक सोम पान करणाऱ्या इंद्राचे हृदय समुद्रा सारखे विशाल आहे. ज्याप्रमाणे आपली जीभ सतत आर्द्र असते त्याप्रमाणे इंद्राचे हृदय करुणेने आर्द्र झालेले असते॥७॥

एवा ह्यस्य सूनृता विरष्णी गोमती मही। पक्वा शाखा न दाशुषे॥८॥

गार्दचे दान करणारा दाता किंवा फळांनी लगडलेला वृक्ष ज्याप्रमाणे सर्वांना सुख देतो त्याचप्रमाणे इंद्राची मधुर आणि सत्य वचनी वाणी सर्वांना सुख देते॥८॥

एवा हि ते विभूतय ऊतय इन्द्र मावते। सद्यश्चित् सन्ति दाशुषे॥९॥

हे इंद्र देवा ! आपले सामर्थ्य आमच्या सारख्या यज्ञ करणाऱ्या यजमानांचे रक्षण करणारे आणि आम्हाला त्वरित फळ देणारे आहे॥९॥

एवा ह्यस्य काम्या स्तोम उक्थं च शंस्या। इन्द्राय सोमपीतये॥१०॥

यज्ञ करणाऱ्यांची स्तुती आणि उत्कृष्ट वचने अत्यंत मनोवेधक आहेत. ही सर्व वचने सोमपान करणाऱ्या इंद्र देवास अर्पण करण्याकरताच असतात॥१०॥

ऋग्वेद संहिता

॥ अथ प्रथमं मण्डलम् ॥

सूक्त - ९

देवता-इन्द्र ऋषि - मधुच्छन्दा वैश्वामित्र छन्द- गायत्री

इन्द्रेहि मत्स्यन्धसो विश्वेभिः सोमपर्वभिः। महँ अभिष्टिरोजसा॥१॥

हे इंद्र देवा ! या यज्ञामध्ये सहभागी होऊन सोमरस रूपी सर्व भोज्य पदार्थांचे सेवन करून प्रसन्न व्हावे. त्यानंतर आपण शक्तिशाली होऊन शत्रूवर विजय प्राप्त करावा.॥१॥

एमेनं सृजता सुते मन्दिमिन्द्राय मन्दिने। चक्रिं विश्वानि चक्रये॥२॥

हे यज्ञ कर्त्यानो ! जर आनंददायी आणि कार्यसंपादन करण्यास योग्य असा सोमरस तयार झाला असेल तर इंद्रदेवाला प्रसन्न करण्यास आणि संपूर्ण कार्यसिद्धीस नेण्यास अर्पण करावा.॥२॥

मत्स्वा सुशिप्र मन्दिभिः स्तोमेभिर्विश्वचर्षणे। सचैषु सवनेष्वा॥३॥

हे सर्वोत्तम शस्त्राने सुसज्जित आणि समस्त यज्ञ करणाऱ्या सर्व यजमानानां पूजनीय अशा इंद्र देवा ! आपला आनंद द्विगुणीत करणाऱ्या स्तुतीने प्रसन्न करणाऱ्या या यज्ञामध्ये आपण सहभागी व्हावे॥३॥

असृग्रमिन्द्र ते गिरः प्रति त्वामुदहासता। अजोषा वृषभं पतिम्॥४॥

हे, इंद्र देवा! आपल्या स्तुती साठी आम्ही स्तोत्रांची रचना केली आहे. ही सर्व स्तुती आपल्यापर्यंत पोहचली आहे. त्याचा स्वीकार करून आमच्यावर कृपादृष्टी करावी.॥४॥

सं चोदय चित्रमर्वाग्राध इन्द्र वरेण्यम्। असदित्ते विभु प्रभु॥५॥
हे ऐश्वर्य संपन्न इंद्र देवा ! आपण विपुल संपत्तीचे, ऐश्वर्याचे अधिपती आहां.
आमच्या उदरनिर्वाहा साठी पर्याप्त ऐश्वर्य आपण आम्हास प्रदान करावे.॥५॥

अस्मान्सु तत्र चोदयेन्द्र राये रभस्वतः। तुविद्युम्न यशस्वतः॥६॥
हे ऐश्वर्य संपन्न इंद्र देवा ! धनाची प्राप्ती होण्यासाठी यज्ञ रूपी कर्म करण्याची
आम्हाला प्रेरणा द्यावी. ह्या प्रेरणेने आम्ही उद्योगशील आणि कीर्तीमान होऊ.॥६॥

सं गोमदिन्द्र वाजवदस्मे पृथु श्रवो बृहत्। विश्वायुर्धेह्यक्षितम् ॥७॥
हे, इंद्र देवा ! आम्हाला गोदान तसेच अन्नदाना बरोबर अधिक मात्रे मध्ये धन
द्यावे. आमच्या संपूर्ण जीवनामध्ये त्या विपुल धनाचा क्षय होऊ नये ही
विनंती.॥७॥

अस्मे धेहि श्रवो बृहद् द्युम्नं सहस्रसातमम् । इन्द्र ता रथिनीरिषः॥८॥
हे, इंद्र देवा! आम्हाला विपुल यश,अनेक रथात भरेल एवढे अन्न आणि धन द्यावे.
त्या योगे आम्ही हजारोंना दान करू शकू.॥८॥

वसोरिन्द्रं वसुपतिं गीर्भिर्गृणन्त ऋग्मियम् । होम गन्तारमूतये॥९॥

धनाचे अधिपती, ऐश्वर्याचे स्वामी, ऋचांनी प्रसन्न होणाऱ्या इंद्र देवा ! आम्ही आपली स्तुती पूर्वक यज्ञामध्ये येण्याची आणि आम्हाला ऐश्वर्य संपन्न करण्याची प्रार्थना करतो.॥९॥

सुतेसुते न्योकसे बृहद् बृहत एदरिः। इन्द्राय शूचमर्चति ॥१०॥

सर्व उपासक प्रत्येक यज्ञामध्ये महापराक्रमी इंद्राची प्रशंसा करतात. इंद्रदेव सर्व यज्ञामध्ये निवास करणारे आणि शक्तिशाली आहेत॥१०॥

ऋग्वेद संहिता

॥ अथ प्रथमं मण्डलम् ॥

सूक्त - १०

देवता-इंद्र ऋषि - मधुच्छन्दा वैश्वामित्र छन्द- अनुष्टुप

गायन्ति त्वा गायत्रिणोऽर्चन्त्यर्कमर्किणः। ब्रह्माणस्त्वा शतक्रत उद्वंशमिव
येमिरे ॥१॥

शंभर यज्ञांचे श्रेष्ठ कर्म करणाऱ्या इंद्रदेवा ! उच्च स्वरात गाणारे, स्तुती करणारे
साधक आपल्याला आवाहन करत आहेत. स्तुती करणारे, पूज्य इंद्रदेवाचा
मंत्रोच्चारं द्वारे आदर करतात.॥१॥

यत्सानोः सानुमारुहद् भूर्यस्पष्ट कर्त्वम्। तदिन्द्रो अर्थं चेतति यूथेन
वृष्णिरेजति॥२॥

सोमरस तयार करण्यासाठी लागणाऱ्या वनस्पतींचा संग्रह यज्ञ करणारे साधक
अनेक पर्वतां वरून करतात. त्या वनस्पतींद्वारे साधक आपला यज्ञ सिद्ध करतात.
त्या साधकांचा यज्ञ करण्याचा उद्देश बघून इच्छेनुसार वर्षा करणारे इंद्रदेव, मरूद्
गणांच्या साथीने यज्ञ स्थानी येण्याची तयारी करत आहेत.॥२॥

युक्ष्वा हि केशिना हरी वृषणा कक्ष्यप्रा। अथा न इन्द्र सोमपा गिरामुपश्रुतिं
चर॥३॥

हे सोमपान करणाऱ्या इंद्रदेवा ! लांब शेपटी असलेले, धष्टपुष्ट आणि आपल्याला
इच्छित स्थळी घेऊन जाणारे घोडे आपल्या रथाला जोडावे. त्यानंतर सोमपान

करून तृप्त होऊन आम्ही करत असलेल्या आपल्या प्रार्थना ऐकाव्या ही
विनंती.॥३॥

एहि स्तोमाँ अभि स्वराभि गृणीह्या रुवा ब्रह्म च नो वसो सचेन्द्र यज्ञं च
वर्धय॥४॥

हे सर्व व्यापक इंद्रदेवा ! उच्च स्वरात आम्ही करत असलेल्या स्तुतीला आणि
मंत्रोचारांना अनुमती देऊन प्रोत्साहन द्यावे. त्यानंतर अन्न ग्रहण करून आम्ही करत
असलेला यज्ञ पुढे नेण्यास आम्हाला मदत करावी॥४॥

उक्थमिन्द्राय शंस्यं वर्धनं पुरुनिषिधे। शक्रो यथा सुतेषु णो रारणत् सख्येषु
चा॥५॥

हे साधकांनो ! आपण शत्रु संहारक, सामर्थ्यवान इंद्र देवाचे यश वाढवण्यासाठी
उत्तम स्तोत्रांचे पठन करत आहात. त्यामुळे या इंद्रदेवाची आपल्या संतती आणि
मित्र मंडळी वर कृपादृष्टी राहिली॥५॥

तमित् सखित्व ईमहे तं राये तं सुवीर्ये। स शक्र उत नः शकदिन्द्रो वसु
दयमानः॥६॥

आम्ही मैत्री, धन आणि शक्ति मिळवण्यासाठी इंद्रदेवाची आराधना करतो.
शक्तिमान इंद्रदेव आमचे रक्षण करो.॥६॥

सुविवृतं सुनिरजमिन्द्र त्वा दातमिद्यशः। गवामप ब्रजं वृधि कृणुष्व राधो
अद्रिवः॥७॥

हे सुप्रसिद्ध आणि सुस्वरूप इंद्रदेवा ! आपण प्रदान केलेले आमचे यश सर्वत्र पसरले आहे. गोशाळेतील गाई ज्याप्रमाणे आपले दहीदूध सर्वांना देतात त्या प्रमाणे आम्हाला धन देण्याची कृपा करावी.॥७॥

नहि त्वा रोदसी उभे ऋघायमाणमिन्वतः। जेषः स्वर्वतीरपः सं गा
अस्मभ्यं धूनुहि॥८॥

हे इंद्रदेवा ! युद्धा दरम्यान तुमच्या यशाची कीर्ती पृथ्वी आणि स्वर्गात पसरते. दैवी पाण्याच्या प्रवाहावर आपला हक्क आहे. त्या पाण्याचा वर्षाव करून आम्हाला तृप्त करावे ही विनंती॥८॥

आश्रुत्कर्णं श्रुधी हवं नू चिद्दधिष्व मे गिरः। इन्द्र स्तोममिमं मम कृष्वा
युजश्चिदन्तरम्॥९॥

हे इंद्रदेवा ! सर्वत्र बोलले जाणारे शब्द आपले कान ऐकत असतात. ज्याप्रमाणे मित्र एकमेकांच्या गोष्टी स्मरणात ठेवतात त्याप्रमाणे आम्ही केलेल्या प्रार्थना आपण मनात साठवून ठेवाव्या ही विनंती॥९॥

विद्या हि त्वा वृषन्तमम् वाजेषु हवनश्रुतम् ।

वृषन्तमस्य हूपह ऊतिं सहस्रसातमाम्॥१०॥

हे इंद्रदेवा ! आम्हाला माहीत आहे की आपण सर्वशक्तीने परिपूर्ण आहां आणि युद्धांमध्ये आमची प्रार्थना ऐकता. हे शक्तिशाली इंद्र देवा ! आपण सर्वांची मनोकामना पूर्ण करणारे आहात. आपल्या हजारो प्रकारच्या दानाद्वारे आम्ही आमचे संरक्षण देखील मागतो.॥१०॥

आ तू न इन्द्र कौशिक मन्दसानः सुतं पिब ।

नव्यमायुः प्र सू तिर कृधी सहस्रसामृषिम्॥११॥

हे कौशिकपुत्र इंद्रदेवा ! आपण कृपया यज्ञ स्थळी यावे आणि सोमरस ग्रहण करून आम्हाला नवीन जीवन आणि काम करण्याची नवीन शक्ती द्यावी. ज्ञानी आणि बुद्धिमानांनाही संपत्ती द्यावी आणि आम्हाला ही समृद्ध करावे.॥११॥

परि त्वा गिर्वणो गिर इमा भवन्तु विश्वतः। वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु
जुष्टयः॥१२॥

हे भगवान इन्द्रदेवा ! आमच्या स्तोत्रांद्वारे केलेली आपली स्तुति ऐकावी. तुम्ही अमर आहात हे जरी आम्हाला माहित आहे तरी आपण दीर्घायुषी व्हावे. जर आपण आम्ही केलेली स्तुती ऐकली आणि प्रसन्न झालात तर आमचा आनंद आणि आमची ऊर्जा वाढेल.॥१२॥

ऋग्वेद संहिता

॥ अथ प्रथमं मण्डलम् ॥

सूक्त - ११

देवता-इंद्र ऋषि - मधुच्छन्दा जेतृ छन्द- अनुष्टुप

इंद्र विश्वा अवीवृधन्समुद्रव्यचसं गिरः। रथीतमं रथीनां वाजानां सत्पतिं
पतिम्॥१॥

अवकाशाएवढे विशाल, महासागरा इतके खोल आणि सर्व रथी महर्थीं मध्ये
महान, अशा इंद्रदेवा ! आपण अन्न आणि पिकांचे स्वामी आहां आणि आमचे
पालनपोषण करता. आम्ही करत असलेल्या स्तुतीमुळे, आपले यश आणि कीर्ती
वाढो.॥१॥

सख्ये त इंद्र वाजिनो मा भेम शवसस्पते। त्वामभि प्र णोनुपो
जेतारमपराजितम्॥२॥

हे महान आणि शक्तिशाली इंद्र देवा ! जेव्हा आम्ही आपल्याशी मैत्री करतो तेव्हा
आम्हाला बलवान वाटते. आपण सदैव विजयी, अजिंक्य आहां आम्ही आपली
पूजा करतो, त्यामुळे आम्ही कोणालाही घाबरत नाही॥२॥

पूर्वीरिन्द्रस्य रातयो न वि दस्यन्त्यूतयः। यदी वाजस्य गोमतः स्तोतृभ्यो मंहते
मघम्॥३॥

इंद्रदेवाची उदारता प्राचीन काळापासून ज्ञात आहे. जो उपासक इंद्रदेवाला दुधाचे पदार्थ अर्पण करतो आणि त्याची स्तुती करतो, तो इंद्राकडून संरक्षित असतो आणि त्याला कधीही कसलीही कमतरता भासत नाही.॥३॥

**पुरां भिन्दुर्युवा कविरपितौजा अजायत। इन्द्रो विश्वस्य कर्मणो धर्ता वज्री
पुरुष्टुतः॥४॥**

हे इंद्रदेवा! आपण जन्मतःच कर्मासाठी ओळखले जाता. आपण तरुण, बुद्धिमान, शक्तिशाली, गतिमान आणि विजयी आहां. आपल्याकडे "वज्र" आहे आणि आपण प्रशंसनीय आहां, आपण जगाला अनंत काळापर्यंत टिकवून ठेवता आणि प्रेरणा देता॥४॥

**त्वं बलस्य गोमतोऽपावरद्रिवो बिलम्। त्वां देवा, अबिभ्युषस्तुज्यमानास
आविषुः॥५॥**

हे पर्वतवासी इंद्र देवा! "बालासुराने" बलपूर्वक गुहेत बंदिस्त केलेल्या गुहेचे द्वार आपण उघडले त्यामुळे गार्यांना मुक्तता मिळाली शासकांनी सामान्यांसाठी बंद ठेवलेल्या ज्ञानाचे दरवाजे आपण उघडले त्यामुळे विद्वान आणि शास्त्रज्ञ निर्भय झाले आणि आपल्या पाठिंब्याने जगू लागले.॥५॥

**तवाहं शूर रातिभिः प्रत्यायं सिन्धुमावदन्। उपातिष्ठन्त गिर्वणो विदुष्टे तस्य
कारवः॥६॥**

हे प्रशंसनीय भाषण करणाऱ्या, बलवान वीर इंद्र देवा ! आपल्या उदारतेमुळे आम्हाला नेहमीच आपली स्तोत्रातून गौरव गाण्याची प्रेरणा मिळते. आपल्या महासागराच्या खोलीसारख्या सहवासाची आम्हाला खूप इच्छा आहे. सर्व

"यज्ञकर्ते" तेच शोधण्यासाठी येतात, कारण ते आपली महानता, मूल्य आणि शक्ती ओळखतात.॥६॥

मायाभिरिन्द्र मायिनं त्वं शुष्णमवातिरः। विदुष्टे तस्य मेधिरास्तेषां
श्रवांस्युत्तिर॥७॥

हे इंद्र देवा ! पाशवी शक्ति असलेल्या "शुष्णा" नावाच्या राक्षसाला, आपण फेकून दिले आणि शेवटी त्याचा वध केलात. ही आपली अमोघ क्षमता ज्या विचारवंतांनी जाणली त्यांचे महत्त्वाच्या क्षेत्रातील यश वृद्धिंगत होवो.॥७॥

इन्द्रमीशानमोजसाभि स्तोमा अनूषत। सहस्रं यस्य रातय उत वा सन्ति
भूयसी॥८॥

ज्याने सहस्रवेळा किंवा त्याहून अधिकवेळा दान केले आहे, ज्याने भक्तांना श्रीमंत आणि प्रसिद्ध केले आहे, त्या इंद्र देवाची भक्त स्तुती करतात. असे इंद्रदेव स्वतःच्या सामर्थ्याने भक्तांचे शासक बनले आहेत.॥८॥

ऋग्वेद संहिता

॥ अथ प्रथमं मण्डलम् ॥

सूक्त - १२

देवता- अग्नि ऋषि - मेधातिथि काण्व छन्द-गायत्री

अग्निं दूतं वृणीमहे होतारं विश्ववेदसम् । अस्य यज्ञस्य सुक्रतुम् ॥१॥

हे अग्निदेवा ! आपण देवांना आमच्याकडे आणता. आपण ज्ञानी, सद्गुणी आणि श्रीमंत आहां. आपण यज्ञ विधी उत्तम प्रकारे पूर्ण करता. समस्त मानवजाती साठी आपण देवदूत आहां असे आम्हाला वाटते. ॥१॥

अग्निमग्निं हवीमभिः सदा हवन्त विश्वपतिम् । हव्यवाहं पुरुप्रियम् ॥२॥

हे अग्निदेवा ! आपण सर्वांचे संरक्षक आहां. देवांसाठी आपण आमच्या यज्ञात अर्पण केलेले हविचे वाहक आहां. साधक हवन विधींद्वारे आपली पूजा करतात. हे अग्नि देवा, आपण खरोखरच मानवांना प्रिय आहां ॥२॥

अग्ने देवो इहा वह जज्ञानो वृक्तरबर्हिषे । असि होता न ईड्यः ॥३॥

हे अग्निदेवा, ज्या क्षणी आपण यज्ञ मध्ये प्रज्वलित व्हाल, त्या वेळेस कृपया सर्व देवांना यज्ञ करणाऱ्या भक्तांकडे येण्याचे आमंत्रण द्यावे ही विनंती. शक्य असल्यास त्या सर्व देवांना आपल्या सोबत यज्ञातील हवि (यज्ञात आहुती देण्यासाठी आणलेली साधनसामुग्री) ग्रहण करण्यास घेऊन यावे. हे देवांना आवाहन करणारऱ्या अग्निदेवा, आपण पूजनीय आहां. ॥३॥

ताँ उशतो वि बोधय यदमग्ने यासि दूत्यम्। देवैरा सत्सि बर्हिषि॥४॥

हे अग्निदेवा ! देवांचे दूत म्हणून, आमच्या वतीने, देवांना आमचे दान स्वीकारण्यासाठी आणावे. आपल्यासाठी ठेवलेल्या कुशांच्या आसनावर देवांच्या बरोबर आपण विराजमान व्हावे ही विनंती .॥४॥

घृताहवन दीदिवः प्रति ष्य रिषतो दह। अग्ने त्वं रक्षस्विनः॥५॥

हे अग्नि देवा ! तुपाची आहुती दिल्यामुळे आपण प्रज्वलित होतां आणि खरोखर तेजस्वी दिसतां. आपण वाईट शक्तीला जाळून टाकून पूर्णपणे राखेत बदलता॥५॥

अग्निनाग्निः सपिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा। हव्यवाड् जुह्वास्यः॥६॥

हे अग्निदेवा ! ज्ञानी देवांना आपण आम्ही केलेले अन्न अर्पण करता. आपल्या ज्वाला देवांना अर्पण करण्याचे द्वार आहे. त्या ज्वाला आपणास तेजस्वी देखील करतात.॥६॥

कविमग्निमुप स्तुहि सत्यधर्माणमध्वरो। देवममीवचातनम्॥७॥

हे अग्निदेवा! आपण ज्ञानी आणि सत्यवादी पित्या समान आहां. संसर्गजन्य प्राण्यांचा नाश करणाऱ्या, दैवी गुणांचे ज्ञान देणाऱ्या, यज्ञ कर्त्यांच्या तपश्चर्येमध्ये निरुपद्रवी असणाऱ्या अग्निजवळ आपण बसूया.॥७॥

यस्त्वामग्ने हविष्पतिर्दूतम् देव सपर्यति। तस्य स्म प्राविता भव॥८॥

हे दिव्य, सद्गुणी, ज्ञानी अग्निदेवा ! यज्ञाच्या यजमानांनी अर्पण केलेल्या आहुतीने आपण अधिक तेजस्वी बनतां, म्हणून कृपया आपण यज्ञ करणाऱ्या यजमानांचे संपूर्ण रक्षक बना ही विनंती.॥८॥

यो अग्निं देववीतये हविष्माँ आविवासति। तस्मै पावक मृळय॥१॥

हे अग्निदेवा ! यज्ञ करणारे साधक, देवांना प्रसन्न करण्यासाठी, त्यांना शुद्ध आणि आनंदी करण्यासाठी आपली भक्तिभावाने पूजा करतात. ह्या साधकांवर आपली कृपा दृष्टी असावी॥१॥

स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवोँ इहा वह। उप यज्ञं हविश्च नः॥१०॥

हे तेजस्वी, शुद्ध आणि दिव्य अग्निदेवा ! सर्व महान देवांना यज्ञकार्या मध्ये आणण्याची कृपा करावी आणि आमच्याकडून यज्ञात आहुती देण्यासाठी आणलेली साधनसामुग्री त्या सर्व देवांना अर्पण करावी ही विनंती॥१०॥

स नः स्तवान आ भर गायत्रेण नवीयसा। रियं वीरवतीमिषम्॥११॥

हे अग्निदेवा, गायत्री छंदामध्ये आम्ही जी स्तोत्रे गातो त्यांनी प्रसन्न होऊन आपण आमच्यासाठी महान खजिना, शक्ती, अन्न आणि पिके आणून आम्हाला समृद्ध करावे ही विनंती॥११॥

अग्ने शुक्रेण शोचिषा विश्वाभिर्देवहूतिभिः। इपं स्तोम जुषस्व नः॥१२॥

हे अग्निदेवा ! आपला तेजःपुंज आणि शुद्ध स्वभाव देवांना प्रसन्न करणारा आहे. आपल्यासाठी गायल्या जाणाऱ्या स्तुतींमुळे प्रसन्न व्हावे ही विनंती॥१२॥

ऋग्वेद संहिता

॥ अथ प्रथमं मण्डलम् ॥

सूक्त - १३

देवता- सिद्ध अग्नि ऋषि - मेधातिथि काण्व छन्द-गायत्री

सुसमिद्धो न आ वह देवाँ अग्ने हविष्मते। होतः पावक यक्षि च॥१॥

हे पवित्र, देवदूत आणि यज्ञविधीचे संपादन करणाऱ्या अग्निदेवा ! आपण पूर्णपणे प्रज्वलित झाला आहां. आपण समस्त बाकीच्या देवांसह यज्ञात येऊन यज्ञ करणाऱ्या साधकांवर कृपादृष्टी दाखवावी ही विनंती .॥१॥

मंधुमन्तं तनूनपाद् यज्ञं देवेषु नः कवे। अद्या कृणुहि वीतये॥२॥

हे अग्निदेवा! आपण ज्ञानी, भौतिक रूपाला आवर घालणारे आणि स्थिर ठेवणारे आहां. देवांना सेवन करण्यासाठी, यज्ञासाठी बनवलेला आमचा गोड नैवेद्य आपण त्या देवांना अर्पण करावा ही विनंती.॥२॥

नराशंसमिह प्रियमस्मिन् यज्ञ उप ह्वये। मधुजिह्वं हविष्कृतम्॥३॥

आमच्या या यज्ञात जो सौम्य आणि मधुरवाणी बोलणारा, पूज्य, देवांना प्रिय आहे आणि ज्याला आम्ही नैवेद्य अर्पण करतो अशा इंद्र देवाला आमंत्रित करतो.॥३॥

अग्ने सुखतमे रथे देवाँ ईळित आ वह। असि होता मनुर्हितः॥४॥

हे अग्निदेवा ! रथात सुखपूर्वक बसलेल्या देवांना सोबत घेऊन येण्याची कृपा करावी. आमची पूजा स्वीकारावी कारण आपण आमचे दूत आहां. आम्ही आपल्या द्वारे मानवांच्या कल्याणासाठी देवांना आमंत्रित करीत आहो.॥४॥

स्तृणीत बर्हिरानुषग घृतपृष्टं मनीषिणः। यत्रामृतस्य चक्षणम्॥५॥

अरे ज्ञानसाधना करणाऱ्या साधका ! अग्निदेवा साठी शुद्ध आणि लोण्यासारखे मऊ कुशाचे आसन घाल. त्या आसनावर अग्नि देवाला आसनस्थ होऊ दे. देव आसनस्थ झाल्याने दिव्य अमर आणि परम कल्याणकारी काय आहे हे अग्नि आणि साधकाला कळेल.॥५॥

वि श्रयन्तामृतावृधो द्वारो देवीरसश्चतः। अद्या नूनं च यष्टवे॥६॥

जो सर्वोच्च सत्य वाढवतो, जो अविनाशी, अमर आहे, तो यज्ञ निःसंशयपणे करूया. त्या योगे यज्ञाचे दिव्यद्वार उघडूया.॥६॥

नक्तोषासा सुपेशसास्मिन यज्ञ उप ह्वये। इदं नो बर्हिरासदे॥७॥

सुंदर, रूपवती उषा आणि निशा ह्या दोन्ही देवतांना, आम्ही यज्ञामध्ये सहभागी होण्यासाठी आमंत्रित करत आहो. त्यांना आसनस्थ होण्यासाठी कुशाची आसने अंतरलेली आहेत.॥७॥

ता सुजिह्वा उप ह्वये होतारा दैव्या कवी। यज्ञं नो यक्षतामिमम्॥८॥

उत्कृष्ट आवाजाच्या स्तोत्रांच्या ज्ञानी गायकाला आणि भव्य व्यक्तिमत्व असणाऱ्या साधकाला आम्ही यज्ञकर्म करण्यासाठी आमंत्रित करत आहो. त्या दोघांनीही आपल्यासाठी यज्ञाचे विधी यशस्वीरीत्या पूर्ण करावेत ही विनंती .

इळा सरस्वती मही तिस्रो देवीर्मयोभुवः। बर्हिः सीदन्वस्त्रिधः॥१॥

मातृभूमी, मातृभाषा आणि वाणी या मानवजातीला आनंद देणाऱ्या तीन देवता आहेत. तिन्ही देवता कधीही दुर्बल होऊ नयेत अशी आम्ही प्रार्थना करतो. तिन्ही देवतांना कुशाच्या आसनावर आसनास्थ होण्याची विनंती करतो.॥१॥

इह त्वष्टारमग्रियं विश्वरूपमुप ह्वये। अस्माकमस्तु केवलः॥१०॥

प्रथम पूजनीय आणि विश्वरूप असलेल्या तत्व स्पष्ट करणाऱ्या देवांना (भगवान विष्णू किंवा ब्रह्मा) आम्ही आमच्या यज्ञामध्ये सहभागी होण्याचे आमंत्रण देतो॥१०॥

अव सृजा वनस्पत्ते देव देवेभ्यो हविः। प्र दातुरस्तु चेतनम्॥११॥

अन्न तयार करणाऱ्या आणि औषधी निर्माण वनस्पतींनो, देवांना अर्पण करण्यासाठी हवी आम्हाला द्यावा. आपण दिलेल्या हवीचे पौष्टिक गुण उदार यजमानांना अधिक ऊर्जा देतील.॥११॥

स्वाहा यज्ञं कृणोतनेन्द्राय यज्वनो गृहे। तत्र देवाँ उप ह्ये॥१२॥

हे यज्ञ करणाऱ्या साधकांनो ! आपण यज्ञामध्ये इंद्रदेवासाठी आहुती अर्पण करूया. यज्ञा मध्ये सहभागी होण्यासाठी सर्व देवांना आमंत्रित करूया.॥१२॥

ऋग्वेद संहिता

॥ अथ प्रथमं मण्डलम् ॥

सूक्त-१४

ऋषी- मेधातिथी काण्व देवता - विश्वदेवा छंद - गायत्री

ऐभिरग्ने दुवो गिरो विश्वेभिः सोमपीतये। देवेभिर्याहि यक्षि च॥१॥

हे अग्निदेवा ! आपण सोमरस पानासाठी यावे. आमच्या प्रार्थना आणि स्तोत्रे ऐकून
आम्ही करत असलेल्या यज्ञाला यश देण्याची कृपा करावी.॥१॥

आ त्वा कण्वा अहूषत गृणन्ति विप्र ते धियः। देवेभिरग्न आ गहि॥२॥

हे ज्ञानी अग्निदेवा! 'कण्वकुलोत्पन' ऋषी आपणाला यज्ञामध्ये सहभागी
होण्यासाठी आमंत्रित करत आहेत ते सर्वजण आपल्या ज्ञानाची, शौर्याची, स्तुती
करत आहेत. आपण सर्व देवांसह यावे ही विनंती. ॥२॥

इन्द्रवायू बृहस्पतिं पित्राग्निं पूषणं भगम्। आदित्यान् मारुतं गणम्॥३॥

हे अग्निदेवा ! इंद्र, वायु, गुरु, सूर्य, पुष्यनक्षत्र, धनाचा देव कुबेर, आदित्यगण आणि
वाऱ्याचा देव मरुत या सर्वांना सोबत घेऊन आमच्या यज्ञात सहभागी व्हावे ही
विनंती.॥३॥

प्र वो भ्रियन्त इन्द्रवो मत्सरा मादयिष्णवः। द्रप्सा मध्वश्चमूषदः॥४॥

आम्ही आपणास अर्पण करण्यासाठी सोमरस सोमरसपात्रा मध्ये भरून ठेवला आहे. हा सोमरस मधुर आणि शक्तिवर्धक आहे. सोमरसाच्या प्रत्येक थेंबांतून ऊर्जा आणि आनंद वाहत असतात.॥४॥

ईळते त्वामवस्यवः कण्वासो वृक्तबर्हिषः। हविष्मन्तो अरडकृतः॥५॥

जे यज्ञासाठी हवी तयार करतात, जे अलंकृत आहेत, ज्यांनी कुशाची आसने अंथरलेली आहेत असे कण्व ऋषींचे वंशज, हे अग्नि देवा ! आपली स्तोत्रे गाऊन स्तुती करत आहेत॥५॥

घृतपृष्ठा मनोयुजो ये त्वा वहन्ति वह्नयः। आ देवान्सोमपीतये॥६॥

हे अग्नि देवा ! विचाराच्या एका झटक्यासरशी, ज्वाळे सारखे आणि धष्टपुष्ट घोडे, आपल्या रथा वरून आपल्याला इच्छित स्थळी घेऊन जातात. अशा रथातून आमच्या यज्ञात तयार झालेला सोमरस सेवन करण्यासाठी देवांना घेऊन या ही विनंती.॥६॥

तान् यजत्रां क्रतावृधोऽग्ने पत्नीवतस्कृधि। मध्वः सुजिह्व पायय॥७॥

हे तेजस्वी अग्निदेवा! यज्ञ करणाऱ्या साधकांना योग्य जीवनसाथी मिळवेत अशी आम्ही आपल्यापाशी प्रार्थना करतो आणि त्या साधकांना हे गोड पेय द्यावे ही विनंती.॥७॥

ये यजत्रा य ईड्यास्ते ते पिबन्तु जिह्वया । मधोरग्ने वषट्कृति॥८॥

हे अग्निदेवा! यज्ञ करताना पूजनीय आणि स्तुतिपात्र देव मंत्रोच्चार होत असताना आपल्या ज्वाळेच्या जिभेतून सोमरस प्राशन करू देत.॥८॥

आर्कीं सूर्यस्य रोचनाद् विश्वान् देवां उषर्बुधः। विप्रो होतेह वक्षति॥१॥

हे देवांना आमंत्रित करणाऱ्या ज्ञानी अग्निदेवा ! आपण त्या देवांना पहाटे उठवून सूर्योदयापूर्वी यज्ञस्थानात घेऊन येण्याची कृपा करावी ही विनंती॥१॥

विश्वेभिः सोम्यं मध्वग्न इन्द्रेण वायुना। पिबा मित्रस्य धामभिः॥१०॥

हे अग्निदेवा ! इंद्र, वायु आणि मित्र (सूर्य) यांच्या तेजाचे दिव्यत्व ग्रहण करून गोड सोमरस

प्राशन करावा ही विनंती॥१०॥

त्वं होता मनुर्हितोऽग्ने यज्ञेषु सीदसि। सेमं नो अध्वरं यज॥११॥

हे अग्निदेवा ! आपण मानवजातीचे हितचिंतक आहां. आपण यज्ञकार्यासाठी देवांना सोबत आणता आणि आपल्या मुख्य आसनावर बसतां. आमच्या निरुपद्रवी यज्ञासाठी दैवी गुणांसह येतां. आम्ही यज्ञात देत असलेल्या आहुतींचा स्वीकार करून आमचा यज्ञ सिद्धीस न्यावा ही विनंती॥११॥

युक्ष्वा ह्यरुषी रथे हरितो देव रोहितः। ताभिर्देवाँ इहा वह॥१२॥

हे दिव्य आणि तेजस्वी अग्निदेवा ! आपल्या रथास आनंददायी, उष्णता शोषक लाल घोडे बसवावे.त्या रथांतून सर्व देवांना यज्ञ स्थळी घेऊन येण्याची कृपा करावी ही विनंती॥१२॥

ऋग्वेद संहिता

॥ अथ प्रथमं मण्डलम् ॥

सूक्त-१५

ऋषि – मेधातिथि काण्व देवता-इंद्र छन्द-गायत्री

इन्द्र सोमं पिब ऋतुना त्वा विशन्त्विन्दवः। मत्सरासस्तदोकसः॥१॥

हे इंद्रदेवा ! सोमरस बनविण्याची प्रक्रिया ऋतू-नुसार बदलत असते, तरीही त्यात सर्व पौष्टिक गुण असतात. तृप्तिकारक आणि पोषक सोमरस आपल्या संपूर्ण शरीरात प्रविष्ट होऊ दे.॥१॥

मरुतः पिबत ऋतुना पोत्राद् यज्ञं पुनीतना यूयं हि ष्ठा सुदानवः॥२॥

हे उदार शुद्धीकरण करणाऱ्या वाऱ्याच्या देवांनो ! हे मरूद् गणांनो ! पौत्रा नांवाच्या ऋषींनी वेगवेगळ्या ऋतूसाठी तयार केलेला सोमरस प्राशन करावा. आपण शोभिवंत आणि दानशूर आहां. आपण आमचा यज्ञ पवित्र करवा ही विनंती॥२॥

अभि यज्ञं गृणीहि नो ग्नावो नेष्ट पिब ऋतुना। त्वं हि रत्नधा असि॥३॥

तत्व स्पष्ट करणाऱ्या देवांनो(भगवान विष्णु, ब्रह्मा) ! आपल्या पत्नींसह आमच्या यज्ञाचे आपण कौतुक करावे आणि ऋतू-नुसार तयार केलेला सोमरस प्राशन करवा ही विनंती. आपण रत्नदाता आहां.॥३॥

अग्ने देवाँ इहा वह सादया योनिषु त्रिषु। परि भूष पिब ऋतुना॥४॥

हे अग्नि देवा! सर्व देवांना आमच्या यज्ञात घेऊन यावे. देवांना त्रिकाळ आमच्या यज्ञात आसनस्थ करून, त्यांना विभूषित करून ऋतुं-अनुसार सोमरस प्राशन करण्यास द्यावा ही विनंती॥४॥

ब्राह्मणादिन्द्र राधसः पिबा सोममृत्तंनु। तवेद्धि सख्यमस्तृत॥५॥

हे इंद्रादेवा ! परब्रह्म जाणणाऱ्या साधकांनी ठेवलेल्या पात्रांमधून, ऋतुं-अनुसार तयार केलेला सोमरस ग्रहण करावा. ह्या साधकांचे आणि आपले अतूट मैत्रीयुक्त नाते आहे. ॥५॥

युवं दक्षं धृतव्रत मित्रावरुण दूळभम् । ऋतुना यज्ञमाशाथे॥६॥

हे व्रतस्थ मित्र(सूर्य) आणि वरुण देवांनो ! ऋतू प्रमाणे आम्हाला बल प्राप्त करून देण्याची कृपा करावी. आमचा हा यज्ञ सफल होऊ दे आणि आम्हाला त्या सफल यज्ञामुळे आमची शक्ति वृद्धिंगत होऊदे ही विनंती॥६॥

द्रविणोदाः द्रविणसो ग्रावहस्तासो अध्वरे। यज्ञेषु देवमीळते॥७॥

धनाची महत्त्वाकांक्षा असलेले साधक दगडी जात्यामध्ये सोमरस तयार करून यज्ञाच्या वेळी स्तोत्रे गात अग्निदेवाची स्तुती करतात.॥७॥

द्रविणोदा ददातु नो वसूनि यानि शृण्विरे। देवेषु ता वनामहे॥८॥

हे धन देणाऱ्या अग्निदेवा ! सर्व ऐहिक संपत्ती आणि खजिना आम्हाला प्रदान करावा ही विनंती. आम्ही आपण दिलेल्या संपत्ती आणि खजिन्याचा उपयोग देव आणि धार्मिक कार्यासाठी करू॥८॥

द्रविणोदाः पिपीषति जुहोत प्र च तिष्ठत। नेष्ट्रादृतुभिरिष्यत॥१॥

हे धन देणाऱ्या अग्निदेवा ! आपण नेष्ट्रपात्रच्या (एक प्रकारचे यज्ञ कुंड) सानिध्या मधून ऋतुं -अनुसार सोमरस पिण्याची इच्छा करता. म्हणून, हे साधकांनो ! तुम्ही तिथे जाऊन यज्ञ करावा आणि तुमच्या निवासस्थानी परत जावे.॥१॥

यत् त्वा तुरीयमृतुभिर्द्रविणोदो यजामहे। अघ स्मा नो ददिर्भव॥१०॥

हे धन देणाऱ्या अग्निदेवा ! ऋतुं-अनुसार सोमरसातील चौथा भाग आम्ही आपणास अर्पण करत असतो. त्यामुळे आपण आम्हाला धन धान्य द्यावे ही विनंती ॥१०॥

अश्विना पिबतं मधु दीद्यग्नी शुचिव्रता। ऋतुना यज्ञवाहसा॥११॥

दीप्तिमान कर्म करणाऱ्या ऋतुं-अनुसार यज्ञामध्ये सहभागी होणाऱ्या हे अश्विनीकुमारांनो ! आपण या मधुर सोमरसाचे प्राशन करावे ही विनंती॥११॥

गार्हपत्येन सन्त्य ऋतुना यज्ञनीरसि। देवान् देवयते यज॥१२॥

हे इच्छापूति करणाऱ्या इंद्रदेवा ! आपण ऋतू बरोबर गार्हपत्य नांवाच्या यज्ञाचे संरक्षण करता. आपण मुक्ती मिळण्याची इच्छा करणाऱ्या साधकांच्या साठी देवांची पूजा करावी ही विनंती॥१२॥

ई साहित्य प्रतिष्ठानचे हे अठरावे वर्ष आहे.

प्रा श्रीपाद काळे यांचे हे ई साहित्यवरचे पहिले पुस्तक आहे.

प्रा श्रीपाद काळे हे विज्ञानाचे प्राध्यापक. मुंबईतील विख्यात विल्सन कॉलेजमध्ये त्यांनी विज्ञान शिकवले. तसेच मुंबईतील स्वा. सावरकर स्मारकरकात विविध उपक्रमांमध्ये ते कार्यरत आहेत. ऋग्वेद हे त्यांचे पहिलेच पुस्तक.

प्रा श्रीपाद काळे यांच्यासारखे काही थोडे ज्येष्ठ लेखक आपली पुस्तके ई साहित्यच्या माध्यमातून जगभरातील मराठी वाचकांना विनामूल्य देतात. असे लेखक ज्यांना लेखन हीच भक्ती असते. आणि त्यातून कसलीही अभिलाषा नसते. मराठी भाषेच्या सुदैवाने गेली दोन हजार वर्षे कवीराज नरेंद्र, संत ज्ञानेश्वर, संत तुकारामांपासून ही परंपरा सुरू आहे. अखंड. म्हणून तर दिनानाथ मनोहर(४ पुस्तके), शंभू गणपुले (९पुस्तके), डॉ. मुरलीधर जावडेकर (९), डॉ. वसंत बागुल (१९), शुभांगी पासेबंद (१५), अविनाश नगरकर (४), डॉ. स्मिता दामले (९), डॉ. नितीन मोरे (५६पुस्तके), अनील वाकणकर (९), फ्रान्सिस आल्मेडा (२), मधुकर सोनावणे (१२), अनंत पावसकर (१६), मधू शिरगांवकर (८), अशोक कोठारे (४७ खंडांचे महाभारत), श्री. विजय पांढरे (ज्ञानेश्वरी भावार्थ), मोहन मद्रवणा (जागतिक कीर्तीचे वैज्ञानिक), संगीता जोशी (आद्य गझलकारा, १८ पुस्तके), विनीता देशपांडे (७), उल्हास हरी जोशी (९), नंदिनी देशमुख (५), डॉ. सुजाता चव्हाण (१२), डॉ. वृषाली जोशी (५४), डॉ. निर्मलकुमार फडकुले (१९), CA पुनम संगवी (७), डॉ. नंदिनी धारगळकर (१५), अंकुश शिंगाडे (३९), आनंद देशपांडे (३), डॉ. नीलिमा कुलकर्णी (५), अनामिका बोरकर (३), अरुण फडके (६), स्वाती पाचपांडे (२), साहेबराव जवंजाळ (२), अरुण वि. देशपांडे (५), दिगंबर आळशी, प्रा. लक्ष्मण भोळे, अरुंधती बापट (५), अरुण कुळकर्णी (१३), जगदिश खांदेवाले (६), पंकज कोटलवार (६), डॉ. सुरुची नाईक (३), डॉ. वीरेंद्र ताटके(२), आसावरी काकडे

(१४), श्याम कुलकर्णी (२६), किशोर कुलकर्णी, रामदास खरे (६), अतुल देशपांडे, लक्ष्मण भोळे, दत्तात्रय भापकर, मुग्धा कर्णिक (५), मंगेश चौधरी, प्र. सु. हिरकर (३), बंकटलाल जाजू (८), प्रवीण ना दवणे, आर्या जोशी, डॉ. सरोज सहस्रबुद्धे (१०), अरविंद बुधकर (४), जयश्री पटवर्धन (७), श्रीरंग कौलगी (५), यशवंत कदम (११), पांडुरंग सूर्यवंशी (४), सुधीर कारखानीस (८), मिलिंद कपाळे, मुकुंद कर्णिक (३), श्रीराम काळे (७), शैलेश पुरोहित (४), बी बी देसाई (२), श्रीनिवास शारंगपाणी (४) रामकृष्ण बात्रे(३) दिगंबर सलगर(२), विजया टिळक, संजय टाकळगव्हाणकर(२), पांडुरंग भागवत, मिलिंद बेंबळकर, गायत्री साळवणकर(४), भारती बिर्जे डिग्गीकर(३), विकास भावे, डॉ सुनील सावंत, अशोक बेंडखळे, सुहास साने, सुवर्णा लेले, शशिकांत कर्डेकर(३), स्वाती वर्तक, भारती सावंत, अभिषेक ठमके, हर्षवर्धन यादव(२), दिगंबर सलगर(३), कैलास बडगुजर, अंजुषा पाटील, प्रा श्रीपाद काळे असे अनेक ज्येष्ठ व अनुभवी लेखक ई साहित्यद्वारे आपली पुस्तके लाखो लोकांपर्यंत विनामूल्य पोहोचवतात.

अशा साहित्यमूर्तींच्या त्यागातूनच एक दिवस मराठीचा साहित्य वृक्ष जागतिक पटलावर आपली ध्वजा फडकवील याची आम्हाला खात्री आहे. यात ई साहित्य प्रतिष्ठान एकटे नाही. ही एक मोठी चळवळ आहे. अनेक नवनवीन व्यासपीठे उभी रहात आहेत. त्या त्या व्यासपीठांतून नवनवीन लेखक उदयाला येत आहेत. आणि या सर्वांचा सामूहिक स्वर गगनाला भिडून म्हणतो आहे.

आणि ग्रंथोपजीविये। विशेषीं लोकीं 'ई'यें।

दृष्टादृष्ट विजयें। होआवे जी।

ई साहित्य प्रतिष्ठान

www.esahitya.com

esahitya@gmail.com

Whatsapp- 9987737237

(विनामूल्य ईपुस्तकांसाठी फक्त नाव गाव Whatsapp करा)